

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Millenniumi egyházi beszéd.

Tekintetes Szerkesztő úr! Lelkésztársaim hazaszerte e napokban jó előre már kutatgatnak ama gazdag kincsházban a bibliában, forgatgatják annak lapjait, hogy egy az alkalomnak megfelelő millenniumi textust találjanak.

Azt hiszem nem lesz egészen fölösleges, sőt némelyekre nézve tán szívesen fogadott szolgálatot is teszek vele, ha egy általam igen találónak vélt bibliai helyre fölhevonom becses lapja utján figyelmöket. Hiszen mi papok érezzük, tapasztaljuk gyakran, hogy egy idején és helyén való textussal már fél biztosítékát megnyertük szónoklatunk sikerének.

A 126-ik zsoltár 3-ik versét tartom én ily nagyon alkalmoszerű textusnak, mely szó szerint így hangzik jó öreg Károlink fordításában: *„Bizony! hatalmas dolgokat cselekedett az Úr mivelünk, azért vigadunk“.*

Közelebb, hogy a folyó évben márczius 15-ike vasárnapra esett, hozzá véve még a megelőző két verset is: *„Mikor az Úr vissza hozná a Sionnak foglyait, olyanok valának, mint a kik álmodoznak. Akkor nevetséggel betelék a mi szánk és a mi nyelvünk vigassággal; akkor azt mondták a pogányok magokban: hatalmasan cselekedett az Úr ezekkel! Bizony hatalmas dolgokat stb. mint fentebb.*

Én aztán erre az egészen fölvetett három versből álló textusra, örülve, hogy rá találtam, egy elég kedvem szerint való alkalmi beszédet dolgoztam ki és mondtam el márczius 15-ikén. Nagyon kicsi változtatással millenniumi alkalmi beszédnek is beválnék.

Szokatlan ugyan, hogy egyházi lapunk egész egyházi beszédet közöljön, de szokatlan ez a mostani alkalom is, midőn — a rendes ünnepeket kivéve, a melyekre elég sok kinyo-

matott beszédgyűjtemény forog közkézen — valamennyi lelkész szívetől is indítatva, meg egyházi hatósága által is kötelezve, ugyanazon eszmekörben mozogva, fog hazaszerte az egyházi szószékeken szónokolni. Ne vegye hát igen tisztelt Szerkesztő úr szerénytelenségnek, ha nemcsak a fent jelzett textust ajánlom lelkésztársaimnak, de fölajánlom arra írott beszédemet is. Egyik-másik tán nem is veszi roszt néven a könnyítést.*

Azon módon, a mint a vasárnapra eső márczius 15-ikén elmondtam, egyházi beszédem a következő:

A költők, a lantosok minden korban saját nemzetük közérületének mintegy Isten lelkétől ihletett tolmácsai voltak. Az ó-szövetségi időszak azon vallásos dalnoka, ki e zsoltárt szerző, részben a pogányok, részben a zsidó nemzet ajkára adja a fölolvassott szavakat.

Elmondja, hogy mikor a rabnépből ismét szabad néppé lett a Sionnak népe, olyanok valának, mint a kik álmodoznak, alig mertek hinni szemöknek, eszöknek; alig merték valónak tartani, hogy csakugyan lehullottak róluk a rabszolgaság bilincsei. Szívök, ajakuk csordultig telt be vidámsággal, kénytelenek voltak a más isteneket tisztelő pogányok is bevallani, hogy csudálatos erejű védelmezőjük van a zsidóknak, s ők maguk hálás hódolattal borulnak le megtartójuk előtt és a lelkesedett indulat e szavakban tör elő ajkaikról: *„Bizony hatalmas dolgokat cselekedett az Úr mivelünk, azért vigadunk!“*

Felséges jelenet! midőn egy vallásos nép szent énekben zengi, amivel szíve csordultig telve van, vidáman magasztaló háláját Istene iránt a hatalmas cselekedetekért, melyekkel őt a szabadság birtokába juttatta.

A zsoltárköltő szavait mint magyar emberek, mint e magyar haza polgárai mi is méltán vehetjük ajakinkra, és sohasem alkalmoszerűbben, mint épen e napon, mely újabbkori szabadságunk hajnalhasadásának emléknapja, s e földön, e hazában való lakásunknak is ezereedik évfordulója. Valóban hatalmas dolgokat cselekedett az Úr mivelünk is.

* Szíves készséggel adunk helyet az alábbi szép beszédnek, mert tudjuk mi is, hogy ez által t. olvasóink közül sokaknak hasznos szolgálatot teszünk.
Szerkesztő.

Nemzetünk történetének lapjait nem csupán tudni vágyó, de vallásosan hangolt lélekkel is jó néha forgatnunk, hogy ama nagy tanítómester, a történelem ne csak tanítson, de vallásosan ihlessen meg és áhitatra, a népek nagy Istene az egyetemes világrend ura iránt való hálás hódolatra is buzdítson bennünket.

Nézzük meg azért Atyámfiai! ez órában

1-ör, hogy mik voltak azok a hatalmas dolgok, melyeket velünk magyarokkal cselekedett az Úr?

2-or. Mire kell serkentenie bennünket, mint hazafiakat ama hatalmas dolgoknak, melyeket az Úr velünk cselekedett?

I.

Mint az Izráelt a Kanahánba nagy messze földről, a Tigris és Eufrates folyamok tájékairól: úgy bennünket magyarokat is egy egészen más földrésről, az Ázsiában fekvő Altai hegység, majd a Don és Volga folyamok vidékeiről ezernyi veszélyek közt s küzdelmek után vezérlett Isten e magyar Kanahánba, melynek méltóságosan hűmpölygő nagy folyók által szeldelt gazdag síkjai, kies völgyei, borág és erdő koszorúzta hegyei őseinknek állandó lakó helyet adának. Keresztyén időszámításunk első kilencszáz éve a miénknél sokkal nagyobb és erősebb népeket látott ezen a földön megtelepedni, hatalmas birodalmakat alkotni és csakhamar összeomlani. Már-már ez a veszély fenyegette fajunkat is, midőn azt a hatalmas dolgot cselekedte értünk és velünk az Úr, hogy Jézus ölére, a keresztyénség kebelébe vezette népünket, s a további harcias kalandok nemzete, kegyes nagy királyaink alatt, testvérnépként lett elfogadva azon szomszédos nemzetek részéről, melyek már köszörsülték a fegyvert ellenünk, hogy a Hunnok és Avarok sorsára juttassák őseinket, már ádáz harczok útján való kiirtására voltak szövetkezendők a közös ellenségnek.

Mint az Izráelt most Assiria, majd Babilónia, majd Siria s végül Róma hadai dúlták fel s hurczolták a nép száz-ezreit rabszolgaságra s egy Esdrásnak, egy Nehémiásnak, később a Makkabéusoknak, megannyi második Mózesek és Józsuékként kellett a zsidóság összeszedett rom-

jaiból újonnan szervezni, a nagy Jehova segítségével újra megépíteni az országot: épen úgy ami kedves hazánk honfivérrel írott története is mutat föl második Árpádokat a nagy nemzeti romlások után, midőn vad tatár és török hordák százezrei rontottak reánk, fűzték rabszjira népünket s hagyták sivatagon hazánknak kies téreit. Bizony hatalmas dolgokat cselekedett velünk az Úr ama gyászos emléké századok folyamán, hogy pusztultunk bár, de el nem vesztünk, sőt vértanuskodásunkkal védő bástyái lehettünk a nyugoti keresztyénségnek és műveltségnek.

De az Úrnak megmentésünkre czélzó hatalmas dolgai még azzal sem szüntek meg, hogy ezeket túl éltük.

A nemességre támaszkodó rendi alkotmány — mint Európaszerte szinte mindenütt — itt nálunk is kevesek édesanyjává, szeretett hazájává tette az országot. A nagy többségre nézve csak mostoha anya, csak lakó föld volt az. Egyik oldalon minden jog, másik oldalon minden kötelesség; egyik oldalon uraság, a másik oldalon szolgaság jellemezte az ország lakosai két osztályának helyzetét. Mindeniket pedig lassanként közös szolgájává tette, az újabkori szabad eszmék meghonosításában, fejlődési törekvésében megbénította egy harmadik tényező, egy olyan idegen természetű kormányzat, mely elég balgatagon a maga erejét és hatalmát a nemzet fejlődni törekvő feszülő erejének elszibbasztásával vélte legjobban biztosíthatni.

Hazánk történetének e már-már válságosnak mondható pontján az Úrnak ismét egy, sőt több hatalmas dolgával találkozunk, melyet fajunk s állami létünk megmentésére irányozott az Úr keze.

Ugyanis szinte példátlanul a népek történetében, hazánk nemessége önként mondott le előjogairól, kiváltságairól, befogadta az alkotmány sáncaiba a milliókat és ezzel erejében megizmosodott, mert ami csak lakó földje volt eddig, ettől fogva szeretett hazájává lett e hon a gazdag főúrtól az egyszerű földművesig minden országlakosnak. Az így egygyé vált nemesség és földnépének, a megizmosodott nemzetnek szava, ereje öntudatában, könyörgő-panaszok helyett követelővé vált 48 évvel ezeiőt e napon, szemközt azon hatalommal, melynek

✠ TÁRCZA. ✠

Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről.

(Folytatás.)

Hasonló értelmet olvashatunk ki Márk 2, 20-ból is. Ugyanis, itt azt a feleletet találjuk, midőn a János tanítványai és a farizeusok felemlítik, hogy Jézus tanítványai nem bűntölnek: *ἐλεύσονται ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῆ ἀπὸ τοῦ ὄνοματός καὶ τῆς τιμῆς αὐτοῦ.* Ezt a párbeszédet még a legszigorúbb kritika sem teheti máskorra, mint Jézus nyilvános működésének elejére; hiszen itt csak régi posztó és új foltról van szó, tehát nagyon enyhe kifejezésekben beszél még Jézus, a mi mindenetre azt mutatja, hogy még ekkor semmi esetre sem lehetett nagyon éles az ellentét Jézus és a zsidóság között; de meg ugyanitt az is kitűnik, hogy a Ker. János által előidézett mozgalom még egyáltalában nem vesztette el hatását. És mi következik abból a párbeszédből? B. Weiss megkísérelte ugyan a vőlegény távollétéről való szót úgy magyarázni, hogy itt egyáltalában nem a Jézus eltávozásáról van szó. De az ő magyarázatának maga a szöveg ellene mond, melyben a gondolat ez: a vő-

legény barátai addig örvendeznek, míg a vőlegény velök van, ha azonban a lakodalomnak vége van, szomorúak, hiszen a házasság miatt az azelőtti együttlétet, együttélést nem folytathatják tovább. Jézus tehát éppen, mert e párbeszédben az eltávozást felveti, határozottan az ő egykori válaszáról beszél és erre utal; különben mért mondta volna az egész párbeszédet? A miből az következik, hogy nem mondta volna a párbeszédet, ha ekkor úgy gondolt volna az Isten országa bevégződésre, mintha teljesen itt fogná hagyni övéit, hiszen inkább együtt maradt volna ez ország új tagjaival; sokkal inkább azért távozik el — ezt fejezi ki e párbeszéd — mert abban a tudatban él, hogy ő nem válik el örökre azoktól, kiket immár magának megváltott.

Tehát nem. A parusiát semmiképpen sem lehet úgy értelmezni, hogy abban Jézus ne az ő Isten országához való lehető legszorosabb viszonyát fejezte volna ki. Azt a viszonyát, melyben ez az ország vele együtt van, tőle el nem választható soha.* Más szóval azt a viszonyát, melyet ugyanő máskor úgy jellemez, mint királyi méltóságot, azaz olyat, melynél fogva ő elszakíthatatlan kapcsolatban van úgy magával ez országgal, mint annak tagjaival, t. i. az Isten országa polgáraival.

* Haupt: die eschat. Aussagen Jesu 9S. 1.

szerencsétlenül kigondolt és alkalmazott rendszere a mindenben való hátramaradás sziklájához Prometheusz-ként lánczolta le nemzetünket, s kivivta egyetlenegy napon mindazt, mit hazánk alkotmányában gyökerező jogainak tartott, s ezzel korábbi tehetetlen aléltóságából talpra állítá a nemzetet.

Ezen első Márczius 15-ikét követő napokról elmondhatjuk mi is vezérigénk ama szavait, hogy „*olyanok valának a hazafiak, mint a kik álmódoznak*“; olyanok valának, mint a zsidók lehettek a fogságból való szabadulás után. Óh! de az édes mámor, a hazafias örömitasság álmódozása nagyon kevés ideig tartott.

És ekkor ismét csodás nagy dolgokat művelt az Úr velünk, midőn földrésünknek akkori két legnagyobb katonai hatalmassága állítá csatasorba százezreit ellenünk s még nem döntötte el a történelem maig sem, vajjon csakugyan legyőzettek-e nemzetünk hősei, örökre dicső emlékü honvédek, vagy árulásnak esett áldozatul ügyünk?

Evekig tartó dermedtség következett. Nemzeti halálnak látszott. De hatalmas dolgot cselekedett az Úr ismét velünk. Életre keltünk, új életre, s ma többen vagyunk magyarok e haza földén, műveltebbek, alkotmányunk korlátai között szabadabbak és gazdagabbak vagyunk, mint bármikor voltunk vagy lehettünk a multban. A hatalmas Isten jóakarata még azt a tátongó mélységet is, mely a király szíve és nemzetünk érzülete közt oly soká ott sötétlett, áthidalta a kölcsönös nagyra-becsülés, hű ragaszkodás és tiszta szeretet szent érzelmeivel.

II.

E történeti áttekintése után ama hatalmas dolgoknak, melyeket az Úr velünk cselekedett, azon kérdésre kívánok röviden megfelelni beszédem második részében, hogy mire serkentsen ez bennünket mint hazafiakat?

Serkentsen minket is, mint a zsidókat a fogságból való megszabadulás, öröme; de serkentsen egyszersmind hála Isten iránt, nemzeti öntudatra és a multak tanulságainak hasznosítására.

Igen, áldjuk, dicsőítsük Istent, hogy fajunkat,

Mert Jézusnál egyik legelső öntudati tény az, hogy ő az Isten országának királya. Hanem ha a királyi méltóságot emlegetjük, ezt kell mindenekelőtt megmagyaráznunk. Micsoda értelme van annak a királyságnak? Felelet: ha Jézus a parusiában közel van az Isten országához, körülbelül ide megy ki az, hogy ő ennek az országnak a királya, tehát egyedül való birtokosa, ura és parancsolója, kitől egyedül függ abban az országban minden. Ugy hogy a két fogalom egyre megy ki. Ennélfogva Jézusnak az Isten országában olyan királysága van, melyben ő, mivel a parusia lehetséges, mindig jelen van, melyben kizárólagos hatalommal igazgatja az abban lévő híveknek lelki életét, vagyis, más szóval az erkölcsi törvények örök világát, a hívők országának fenséges egyetemét. Maga Jézus tanít meg arra, hogy ilyen értelemben vegyük az ő országát és az ő királyságát. Mert csak akkor van igaz értelmű az ő tanításainak és váltságmunkájának, tehát hivatásának úgy általában, mint az Isten országa jövődjére vonatkozólag, ha ő e viszonyában úgy jelenhetik meg, mint a kinek tökéletes királyi méltóság a tulajdona, illetve ez tőle soha el nem választható.

Mt. 22, 1. 14-ben ugyan Jézus a βασιλεύς szót nem önmagára, hanem az Istenre alkalmazza; és Mt. 25, 34. is, hol a névelővel ellátott szó (ὁ βασιλεύς) van, azt a gon-

melynek a messze kelet, egy egészen más földrész volt bölcsője s első nevelő dajkája, ez idegenbe vezérelve, ezer éven át mint honalkotó, annyi baj s veszély között honfentartó és uralkodó faj nemcsak élni, fejlődni és virulni engedte át, de mint a szabadságszeretet, vendégszeretet és lovagias erények egyik példány nemzetét megajándékozta földrésünk legnagyobb és legműveltebb nemzeteinek nagyrabecsülő jóindulatával és szeretetével.

Serkentsen bennünket mint hazafiakat Istennek velünk véghezvitt sok csudadolga, a diadallal megharcolt s átélt veszélyek és csapások emléke, serkentsen nemzeti öntudatunk, önerő érzetünk ébrentartására. Fokozza bennünk azt a nemes bátorságot a jöhető eseményekkel szemben, mely kerüli bár, de nem rettegő gyáván a veszélyeket. Fokozza bennünk azt a nemes becsvágyat, mely hódoló tisztelettel emlegeti bár és őrizi a honszerző és hazamentő ősök érdemeit, de nem akar azoknál kisebb maradni s azok emlékére méltatlanná válni.

Serkentsenek bennünket végül Istennek érettünk tett csudadolgai a hazánk történetéből meríthető tanulságok hasznosítására. Tudjuk, hogy a viszály, pártoskodás sokszor tépte meg nemzetünk babérkoszorúját s borított gyászt a hazára. Tudjuk, hogy korunkban is már, de a jövőben még inkább, csak művelt és gazdag nemzetek visznek véghez egy-egy nemzethez méltó nagy dolgokat. Tudjuk, hogy minden emberi erényekre, minden földi javakra és előnyökre az Isten félelme, a vallásosság teszi föl a sűgárkoronát.

Egyetértés, művelődés, szorgalom, takarékoság, és Istentiszteelő félelem, vallásosság legyenek hát a mi eszményeink, ami életcéljaink s e tulajdonok elsajátításával és gyakorlásával szeressük, építsük drága hazánkat saját hivatásunk mezején valamennyien; akkor ne féltsük azt. Tornyosuljanak bár vészfelhők honunk fölött, ne féltsük azt. Isten hatalmas dolgokat fog cselekedni velünk a jövőben is s bármily fenyegető sőt lesújtó vészek után a haza, gyermekeinek erényei által ismét fényre derül. Úgy legyen: Ámen.

Szatmáron, 1896. ápril 12.

Tabajdi Lajos, ev. ref. lelkész.

dolatot ébreszti fel bennünk, hogy itt valami példabeszédre történék tulajdonképpen utalás: vala egy ilyen s ilyen király stb. De ezektől eltekinthetünk.

A fentebbieknél fogva tehát Jézusnál semmi sem olyan bizonyos, mint éppen az az öntudata, hogy őt királyi méltóság illeti meg éppen az Isten országa jövődjére vonatkozólag. Csakis, mint király jelenhetik meg ugyanis Jézus az Istenországában olyan viszonyban, melyet ez ország alapfogalma megkövetel és a melyre fentebb mi is utaltunk, mint egyedül való helyes tartalomra. Ha ő nem király, már éppen abban az értelemben, melyet e szónak Jézus ad, akkor nem is lehet ez ország egyedül való szellemi, erkölcsi tartalmát helyesen és jól megérteni, igazsággá megalapítani.

Nem is mulasztja el Jézus, hogy ne hangsúlyozza az ő királyi voltát. Mt. 26, 64-ben arról beszél, hogy ő az Isten jobb keze felől fog ülni. Mt. 19, 28-ban arról, hogy a dicsőség trónján fog ülni; Luk. 22, 29. köv.-ben, hogy az ő tanítványai részt fognak venni az ő „*χρίστου*“ foglalkozásában és az ő asztalánál fognak ülni; Mt. 13, 41. 16, 28-ban pedig említi az ő βασιλεία-ját. Sőt, még az Atya királyságától sem különbözteti meg a magáét, hanem ellenkezőleg azt tanítja, hogy a két királyság egy és ugyanazonos.

TANÜGY.

Vegyes tanügyi hírek.

* *A tiszántúli ref. tanárok nyugdíjintézetének* liquidációját illetőleg a tanáregyesület központi bizottsága az egyházkerületi végzés értelmében már megindította az előmunkálatokat. Az egyházkerület tudvalevőleg úgy határozott ezen ügyben 1895. május havában tartott közgyűlésén, hogy a nyugdíjintézetnek az ellátásban lévő tagok igényének biztosítására szükséges összesen felül megmaradó vagyona a szolgálatban levő tagok között osztassék fel 4½ %-os kamatos kamattal számított befizetések arányában. Ezen az alapon az ügy már teljesen elő van készítve, a végleges lebonyolítást azonban hátráltatja az a körülmény, hogy az intézetnek nem minden tagjára nézve intéztetett el még az országos nyugdíjintézetbe való felvétel ügye. Mindaddig, míg ez a kérdés mindenkire nézve megoldást nem nyer s míg özv. Bodolayné ügyében is a döntés meg nem történik, a vagyon felosztása tekintetében nem lehet intézkedni. Ha az intézet minden tagját és özv. Bodolaynéét is felveszik az országos nyugdíjintézetbe, a minék remélésére elegendő okunk van, abban az esetben nemcsak hogy minden tag visszakapja befizetését 4½ %-os kamatos kamatokkal együtt, hanem ezen felül még 5—6 száz forintot fognak osztozkodni a fentebb említett arányban. Nagyon természetes, hogy az 1894. szept. elseje óta befizetett tanári és fentartó testületi díjak nem képezhetik felosztás tárgyát, mivel ettől az időtől kezdve már úgy a tagok, mint a fentartó testületek is az országos nyugdíjintézettel szemben is meg vannak terhelve. Ezek a díjak tehát a felosztásra kerülő összeg megállapítása előtt vissza fognak térítettni. Egy oly tag befizetései, ki 1881 óta tagja az intézetnek és hátrálékai nincsenek, 1896. márcz. 1-én 475 frtot tesznek. A hátrálékok természetesen a felosztandó összeg részéül fognak tekintetni és az illető tagok osztalékából le fognak vonatni. Mint-hogy előfordulhat az az eset, hogy valakinek a hátrálékai többre mennek, mint a befizetései arányában reá eső

osztalék, megtörténhetik, hogy némely tag elesik minden osztaléktól, mivel a rá eső osztalék nem fedezi az intézet követelését. Azt ajánljuk tehát, hogy a kiknek több a hátrálékuk, mint a mennyit befizettek, küldjék be hátrálékos tartozásaikat, mert különben befizetett pénzüket is el fogják veszteni.

* *Kovács János* debreczeni főgymn. tanár részére a vallás- és közoktatásügyi miniszter a debreczeni m. kir. adóhivatalnál 1896. szept. 1-től kezdődőleg havi előleges részletekben az orsz. tanári nyugdíjalapból 1450 forint nyugdíjat utalványozott.

* *Az országos tanári nyugdíjintézet* pénztárába a debreczeni főiskolára kirótt összegek f. é. máj. 1-én be fognak fizettetni. Az 1894/5. évi tanulói díjak elengedése iránt azonban felír a főiskola a közoktatásügyi miniszterhez, mert erről az évről a tanulóktól e czímen díjak nem szedettek, mivel egészen a legújabb időig teljes tájékoztatásában hagyatott a többi intézetekkel együtt a debreczeni főiskola is az iránt, hogy a kormány mely időponttól kezdve akarja végrehajtani az 1894. évi XXVII. t.-cikklet. Hiszen ha az iskolákat annak idején értesítik, hogy a törvény 1894. szept. 1-től kezdve végre fog hajtani, nemcsak a tanulói díjak beszedéséről gondoskodtak volna a fentartó testületek, hanem sok elaggott tanár ugyanakkor nyugdíjba is ment volna. — A befizetések alkalmából jónak látjuk figyelmeztetni az érdekelt tanárokat egy dologra. A tanárookra kirótt összeg ugyanis két czím alá van foglalva. Egyik czím a „járulék“, a másik ennek 1895. végéig számított késedelmi kamata. A „járulék“ és csakis a „járulék“ után fizetni kell még a késedelmi kamatot 1896. január 1-től a befizetés napjáig, míg ez a kamat a „késedelmi kamat“ czím alatt kirótt összeg után sem az egyszerre fizetésnél, sem a részletekint való törlesztésnél nem fizetendő, miután a törvény értelmében csak egyszerű és nem kamatos kamat számítható. Azért látjuk ezt a figyelmeztetést szükségesnek, mert a debreczeni adóhivatal a törlesztési tervet tévedésből oly értelemben készítette el magának, hogy az összes kirótt tartozást kamatozó tőkének tekintette s ezt a hibát, ha a tanári karok éber ellenőrzést

Aztán az ő királysága éppen szellemi, erkölcsi tartalmánál fogva egyáltalában nem olyan, hogy annak tényleg meghatározható határai, kiterjedése lennének. Igaz, hogy az ő országa már természeténél fogva a *ουνοκρατία* τῶ ἀδωνος-sal lép majd életbe, de azért ő e földön is király, *πάντα μοι παρεδόθη*, mondja ő egy helyen,* és *messiási tisztével is felveismerhetetlenül jár együtt a királyság is*, hiszen a *מלך* csak egy más kifejezés a *מלך* szó helyett. És mikor ezt mondjuk, nem szeretnők, ha félre értenének. Nem gondolunk mi királyságra a szónak közönséges értelmében, hanem gondolunk arra a királyi méltóságra, mely Jézusnak és egyedül csak neki a tulajdona. Még csak nem is abból indulunk ki, hogy Mt. 20, 28. szerint az ő életének célja: *διακονῆσαι* és nem *διακονηθῆναι*, hogy tán a másoknak való szolgálatban akarnók meghatározni és abba belefoglalni az ő királyságát; miként a földi királyok is a „szolgálat“ formájában uralkodnak. Hiszen végtére is, az Urnak e földön nem volt tényleges királyi állása, bárha mint király élt ezen a földön.** A Jézus országában nem a hely, hanem az ország tartalma jön tekintetbe; ez ország nem földi királyság, hanem egészen más. Kell, hogy a tér kategóriáját rá

alkalmazzuk és ezzel azt jelezzük, de ez inkább csak az országhoz tartozó gondolatokért, igazságokért történik. Mi a Jézus királysága: megmondja ő maga, midőn elfogatása után a főpap elé kerül. Azt mondja Jézus: látni fogják őt ülve stb. Hogyan, hát a zsidó tanács testi szemmel fogja őt majd meglátni? Vagy tán a parusiánál látnák meg, mégis számítván Jézus e merész eseményre: a mi szintén nem lehetséges, hiszen akkor is legfeljebb nem mint az „Isten országában ülő“, hanem mint a „földre jövő“ kellene, hogy említésbe, szóba hozassék. Nem. A látás itt a *belső látásra* vonatkozik; így és nem másképpen látják meg a Jézust. A felhőkön látják meg őt, hangsúlyozza nagyon, utalva ezzel is az ő szövetségre, ennek ama felfogására, hogy a felhők a menny, tehát a dicsőség közellétét jelentik.

És annyival is inkább ilyen értelemben vett király ő, mert az ő királyságának kezdete nem a végső tökéletességre jutás, hanem az ő felmagasztaltatása, miként ezt a konkolyról és a lakodalomba hívogató királyról szóló példabeszédek tanítják. Ezeknek a példabeszédeknek ugyanis az az értelme van, hogy előbb elkezdődik a Jézus uralkodása, mint a hogy mindenkinek tökéletességre jutnának. Hiszen, ha a lakodalomba együtt lehetnek a jók és gonoszok, világos megkülönböztetéssel azoktól, kik a meghívót visszatartították, és csak azután jó a király és

* Mt. 11, 27.

** V. ö. Ján. 18, 37. Luk. 1, 33. Mt. 2, 2.

nem gyakorolnak, bizonyára a többi adóhivatalok is el fogják követni.

* **Millenniumi emlékfák.** Joó István gymnasiumi felügyelő a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a millenniumi emlékfák ültetése tárgyában kiadott rendeletéből kifolyólag körlevelet intézett a felügyelete alatt álló iskolák igazgatóságaihoz, felhíván őket, hogy a fenntartó testület s illetőleg az igazgató tanács jóakarátú támogatásával gondoskodjanak, hogy az intézet épülete vagy udvarterelke előtt vagy udvarán, a tornatéren, az intézet kertjében vagy egyéb alkalmas helyen, lehetőleg nyílt és szabad területen emlékfák vagy facsoportok ültetéséről s az ültetett fák ápolásáról és védelméről intézkedés tétessék. Ültetésre főleg honi s tartósabb életű fánemeket ajánl.

* **As iskolaügyi kongresszus.** A juliusi iskolaügyi kongresszusra nagyban készülnek. Eddig már 2000-en jelentkeztek tagul. A két frtnyi tagsági díjak Mauritz Rezső reáliskolai igazgatóhoz (Lovag-utcza 8.) küldendők. A kongresszus tagjai egyttal tagjai az V. egyetemes tanitógyűlésnek is, a mely az előbbinek egyik szakosztálya lesz. Az V. egyetemes tanitógyűlés tárgyaira vonatkozó egyesületi és testületi vélemények Hajós Mihály titkárhoz (Attila-utczai iskola) küldendők.

* **A diák konzulátusok** szervezése javában folyik. A külföldi egyetemek rektoraihoz küldött felhívásokra a válaszok legnagyobb részben beérkeztek és ápr. 15-én föllájtják az első konzulátust a párisi egyetemen. A többi külföldi egyetemen, a hol magyar tanulók vannak, ápril végén és május elején állítják fel a diák-konzulátusokat.

r. v.

KÖZÉLETÜNK.

A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A bihari ev. ref. egyházmegye f. hó 10-én tartá szokásos tavaszi közgyűlését N.-Váradon a vármegye-háza nagytermében Szabó Károly esperes és Ritoók

csak azután vettetnek ki némelyek a ruhájok rosszasága miatt, hát ez a kivettetés már involválja magában az annak előtte benlélet; és így nyilvános utalás van e példabeszédben a Jézus uralmának kezdetére. Éppen így magyarázható a konkolyról való példázat is. A szántóföld nem a világ, hanem mivel itt az evangyélium hirdetéséről van szó, tehát az a kisebb kör, mely a Jézushoz tartozókat foglalja magában, mely is a Jézus *βασιλεία*-ja. De meg hiszen, mint tanítja, ha hozzá olyanok tartoznak, kik őt elismerik és tőle a mennyei javakat nyerik, mint ezen javak királyától, akkor ő *már megkezdte* királyságát, vagyis az Isten országát, t. i. megvalósítását a mennyei czéloknek, javaknak, adományoknak és hatásoknak.

Ime, ez ennek a királyságnak a jelleme és ismertető kritériuma. Tehát még csak nem is eschatologikus királyság ez, a szónak abban az értelmében, hogy Jézus királysága csak egykor, majd a jövőben változhatik valósággá. Nem eschatologikus királyság mondjuk, mert a mire ennek igazolása czeljából hivatkozni szoktak, t. i. Mt. 24-ik fejezete és a hasonló helyek semmit sem jelentenek. Semmit, a mire tán eschatológiát lehetne építeni.

Igaz, hogy ezek a helyek mindent nagyon jól el

Zsigmond gondnok elnöklete alatt. A gyűlés nem valami népes volt, mert többen maradtak távol úgy a lelkészek, mint különösen a világiak közül, kik máskor rendes látogatói a közgyűléseknek.

A gyűlés lefolyása a következő volt:

Elnöklő esperes megható ima után — melyben hálákat ad a Gondviselésnek, hogy magyar nemzetünknek ezeréves létet engedett e szeretett haza földén — magas szárnyalású alkalmi beszéddel nyitotta meg a gyűlést a millenniumi év alkalmából.

Ezután tárgyalás alá kerültek a tárgysorozatba felvett folyóügyek, melyek közül felemlítésre méltók a következők:

Az esperes időszaki jelentése, melyből örömmel hallottuk, hogy az egyházmegye minden egyházában ez idő szerint béke és nyugalom, valamint jó rend honol! A vallás-erkölcsi élet terén a már életbe lépett egyházipolitikai reformok mellett és daczára is a legkisebb visszaesés sem tapasztalható, minek főoka magyar református népünk józan gondolkodásán kívül abban is rejlik, hogy a ref. papság az új idők és új viszonyok közt kettőzött erővel és igyekezettel teljesíti fontos és magas szűs feladatát, sőt a köteles hivatalos lelki gondozáson felül is, kint a társadalmi életben, olvasóegyletekben vagy más összejöveteleken, népszerű felolvasások tartása által buzgólkodik a vallás-erkölcsi élet ébrentartásán. A minek üdvös hatása szemmel látható, bár e tekintetben az esperesi jelentésből hiányoznak azok az érdekes adatok, hogy a lefolyt félév alatt — a mióta az új egyházipolitikai törvények életbe léptek — mennyi azok száma, kik a házasságkötés alkalmával az egyházi esketést igénybe nem vették? továbbá, hogy vegyes házasságoknál hány eset fordult elő, hogy a gyermekek vallására vonatkozó megegyezés hitfelekezetünk hátrányára köttetett? végül voltak-e esetek arra, midőn a keresztes mellőztetett s esetleg lettek-e ev. ref. vallásuak felekeztenélküliek? Valószínű azonban, hogy mindezen adatok, mint vallás-erkölcsi életünk egyik fokmérője, az év végeztével a következő esperesi jelentésben fognak helyet foglalni. De hogy a vallás-erkölcsi élet nem

tudnak mondani. Így pl. Mt. 24-ik fejezete is mindent szépen leír. Még a körülményeket, az előjeleket is elmondja, melyek akkor, az utolsó dolgok alkalmával fognak lenni. Csakhogy, ha e szakaszt kritikával olvassuk és szétbonczoljuk, tisztán kijön belőle, hogy milyen értelme van azoknak a leírásoknak, melyek az utolsó dolgokra vonatkoznak. Ebből a szakaszból ugyanis egészen más gondolatok jönnek ki, mint a melyek látszólag annak tulajdonitva vannak.*

Már azt sem lehet szó szerint érteni, a mi a kegyesekre vonatkozólag mondva van. Mert hogy a kegyesek tán előre tudnák és megsejtenék Jézus megjelenését, hogy sorsuk hasonló lenne a Noé és Lót sorsához a szabadulást tekintve: ez a vélemény csak olyan helyeknek az elmagyarázásán alapul, mint Mt. 24, 37. 38. Luk. 17, 26. E helyeken ugyanis egyáltalában nem az ellentétéről van szó az istenteleneknek, vagy Noénak és Lótnak a pusztulás előtti magaviselete közt, hiszen az olvasható ki, hogy a kegyesek háborítatlanul tovább

* *Wendt*: der Inhalt der Lehre Jesu I. 10—15. kk. *Weiss*: Stud. und Krit. 1892. *Holtzmann* Handcommentar z. N. T. Freiburg. B. Leipzig 1893. I. Band illető szakasz. *Pfleiderer*: Das Urchristentum seine Schrift und Lehren 1887. 402 kk. *Haupt*: die eschat. Aussagen stb. 23. I. kk.

csökkent, annak különösen szép bizonyítéka azon áldozatkészség, mely a lefolyt félév alatt hitfelekezetünk tagjainál nyilvánult. Ugyanis, eltekintve a szokásos, úgyszólván rendes adakozások összegétől, a lefolyt félév alatt ev. ref. kulturális czélokra a következő nagyobb összegű adakozások történtek: néhai Jámbor Mihály volt sámsoni orvos, a mezőkeresztesi egyháznak 162 katasztrális hold földet hagyományozott egy építendő felsőbb leányiskola alapjára.

Báró Königsvarter Herman kis-szántói birtokos 300 frtot adott a n.-kereki leányiskola építésére.

Olasz Elemér fugyi-i birtokos 500 korona értékű teljesen új könyvtárral gazdagította az egyházmegyei lelkészi könyvtárt.

Széles Károly és neje kügy-pusztai lakosok beltelket ajándékoztak az építendő kügy-pusztai iskola helyéül.

Mindezek fényes bizonyítékai a nem csökkenő, de erősödő felekezeti öntudatnak s áldozatkészségnek!

Az esperesi jelentés után különböző bizottsági jelentések vettek tudomásul, melyek közül felemlítésre méltó a n.-várad prot. leányinternátus ügyében működő állandó bizottság jelentése, melynek folytán elhatározott, hogy a folyó év őszén a bemutatott tervrajz szerint díszes egyemeletes épület fog emeltetni a nagyvárad prot. leányinternátus czímmel homlokzatán, melyben egyelőre a n.-várad községi felsőbb leányiskolában tanuló vidéki ev. ref. leánykák fognak gondos felügyelet mellett lakást és ellátást nyerni. Később, Isten segítségével, nőnevelőintézeté fogja azt a prot. áldozatkészség kibővíteni. Kezdetnek azonban ez is elég; inkább ennyit, mint semmit ezen fontos téren.

Majd olvastatott az előző napon tartott egyetemes lelkészi értekezlet felterjesztése az egyházmegyei lelkészgyámolda s az új országos lelkész-gyámolda iránti kötelezettségek miként teljesítése ügyében. Mely szerint egyházmegyénk kimondotta, hogy a régi gyámoldát a jelenlegi tagokkal s kötelezettségekkel fentartja, de abba többé új tagokat nem vesz fel. Az országos gyámolda részére a belépési 10%-os járulékot a jelenlegi összes

lelkészek helyett a régi gyámolda pénztára fizeti, míg az évi járulékokat 3 évig a lelkészek maguk fizetik, 3 év múlva pedig azt is a régi gyámolda pénztára viseli. Végül, ha a régi gyámolda jogosultjai elhalnak mind, a fenmaradó tőke kamatai az egyházmegyei lelkészek fizetése pótlására fognak fordítottatni egyenlő arányban.

Ezután tudomásul vétetett a vallás- és közokt. miniszter leirata, melyben értesíti az egyházmegyét, hogy a n.-szántói, nyüvedi, pelbárthidai és kügy-pusztai iskola tanítók fizetését a törvényes minimumra kiegészítette. Ezzel kapcsolatban olvastatott Kis-Jenő és F.-Vásárhely egyháznak azon kérelme, hogy iskolájukat az állam részére átadhassák. Mindkét egyház csekély népességgel nehéz körülmények közt lévén, úgy hogy az iskola fentartása életerejüket emésztene föl, — kérelmek teljesített, annyival is inkább, mivel a tehetősebb egyházak ezekkel szemben folyton fejlesztik iskolájukat, így jelenleg is Zsáka, N.-Kereki 3-ik iskolát állít fel, Kis-Marja szinte rendezi iskoláit. Tehát az árny mellett fény is mutatkozik.

Majd olvastatott Karácson Imre körözs-n.-révi missiói lelkész időszaki jelentése működéséről, ki, úgy látszik, nemcsak felekezeti, de nemzeti érdekeinkre is éberen ügyel ott fel, a mennyiben azt is észreveszi, hogy az állami iskolában a román nemzetiségű gyermekekkel együtt az ev. ref. vallású magyar ajkú gyermekek is román nemzeti dalokra taníttatnak! A mi mégsem járja. S nagyon helyesen teszi az ifjú lelkésztárs, ha az ilyenekre is kiterjed a figyelme. Különben jelentésének ez a része közöltetni rendeltetett a kir. tanfelügyelővel.

Az országos lelkészi gyámintézet pénzkezelőjének ez időszertint még az esperes választatott meg.

Az egyházmegyei tanügyi bizottság elnökévé szintén ideiglenesen az esperes választatott meg, mivel Szemes László tanácsbíró ezen tisztségről sajnálatos bár, de lemondott, miután a legjobb igyekezetű intézkedései ezen fontos intézmény körül a gyakorlati kivitelnél többnyire hajótörést szenvedtek. Másfelől a tanügyi bizottsági tagok is sorba mondogatnak le ezen tisztségről. Igaza van a t. tanácsbíró úrnak, de ez nem a tanügyi bizottsági

élnék, az istentelenek pedig az ítélettel szembe mennek; hanem, ha meg is említettnek az istentelenek és a kegyesek, ez azért történik csupán, hogy egyszerűen jeleztessék az istentelenek pusztulása és az, hogy a kegyesek megőrzése jele a Jézus eljövételének: csak akkor lesz az ítélet, ha a kegyesek már biztonságban vannak. Eppen ezért a Jézus megjelenésével szemben mindenki egyformán fog lenni: nem fog tudni róla semmit.

De hiszen ez nem áll, mondják talán némelyek; meg kell csak nézni pl. Máté 24, 13. kk.-t és ott kitűnik, hogy a Jézus megjelenését egész sora előzi meg a jeleknek, melyek után biztosan megjövendölhető a megjelenés időpontja is. Hanem erre meg mi mondhatjuk, hogy a Máté idézett helyeiből nem lehet kiolvasni semmi ilyet. Nézzük meg ugyanis ezt a helyet. A 6, 9-ben úgy látszik, mintha e szavak: *δει το τέλος γενέσθαι. ἀλλ' οὐτω ἔστιν τὸ τέλος* valami feliratot, címet jelentenének. De a politikai és a socialis szükségek csak nagyon távoli összefüggésben vannak az Isten országa végével, csak az előkészület kezdetét jelentik (*ἀρχὴ τῶν ὁρίων*), a miért is ezeket jelekül venni Jézus biztos megjelenésére, egyáltalában nem lehet. Eppen ilyen kevésbé lehet az evangyélium általános hirdetését úgy venni, mint a parusia bekövetkezésének előjelét, hiszen az illető hely csak

azt jelenti: csak azután, ha az evangyélium általános hirdetése bekövetkezett, jöhet el a vég, — ez azonban még nem foglalja magában egyszersmind a vég elkövetkezését, mert ki tudná meghatározni biztosan, mikor van az az időpont, hogy az evangyélium mindenütt hirdettetik. Még a *βδέλυγμα ἐρημώσεως*-ből lehetne azt, a mit következtetni. De ez a következtetés is nagyon bizonytalan, mihelyt meggondoljuk, hogy az erről való határozást az Isten magának tartotta fenn, így tehát az időpontra való vonatkoztatás itt is lehetetlen. Ha pedig a 29-ben az égboltozat nagy forradalmáról van szó: ez meg, a mint onnan kitetszik, éppen nem előjele a parusiának, hanem igenis annak forduló pontja; nem különös momentum a parusia mellett, hanem azzal egyidejű: a természeti világ összeomlik és egy fenségesebb, dicsőbb világ kezdődik. Igen ám, mondhatja azonban akárki, a ki ezt el nem fogadja, a mit eddig mondtunk, de hiszen éppen erre vonatkozólag világosan érthető Lukács előadása. Nagyon jó volna, ha világos volna; ámde éppen e világosság hiánya a nagy baj. Mert úgy áll a dolog, hogy Lukács látszólag elváltotta az eredeti helyet, mikor a csillagvilág összeomlása helyére sokkal kisebbet tett, t. i. az égi jelek leírását, melyek az embert megfélemlítik az azután következők miatt.

tagok közönyössége vagy buzgalomhiánya miatt van így, hanem valljuk meg az igazat, magában a tanügyi bizottság szervezetében van a hiba. A mennyiben az nagyon kiterjedt, e miatt működése hosszadalmas és nehézkes, a sok aprólékosságok felölelése mellett mellőzi a lényegét. Másfelől nem lévén szerves összeköttetésben az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottsággal — oly annyira nem, hogy még az egyházmegyei tanügyi bizottság elnöke sem tagja az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottságnak — e miatt úgy intézkedéseiben, mint működésében elszigetelt, önmagára hagyott s így igen természetesen, összefüggően, eredményesen nem működhetik. Óhajtandó volna azért az egész tanügyi bizottságot újra szervezni s az egyházkerületi népiskolai tanügyi bizottsággal szorosabb összeköttetésbe hozni. Erre nézve indítvány is tétetett.

Végül a tanító testület azon kérvénye tárgyalatott, melyben 2—3 tanító részére a millenniumi kiállítás megtekinthetése végett az egyházmegyei közpénztárból 50 frt segélyt kér. Kérelmünk — dacára annak, hogy az ellen felszólalás tétetett azon indokból, hogy az szükségtelen, mivel a millenniumi ünnepségek megtekinthetése végett a tanítók élvezik a legmeszebb menő kedvezményeket, a mennyiben egy részük teljesen ingyen juthat ahhoz — szótöbbséggel megadatott.

Ezzel kapcsolatban szó volt arról is, hogy egyedül a lelkészi kar nem részesül a millenniumi ünnepélyek megtekinthetése végett semminemű kedvezményben, melynek tagjai pedig kevés kivétellel csekély fizetéssel bírnak. Erre való tekintettel elhatározatott, hogy az egyházkerületi közgyűlés kéressék fel, hogy lépéseket tegyen az iránt, hogy az említett célból a lelkészek is hasonló kedvezményben részesíttessenek, mint a tanítók — a mivel ugyan már körülbelől elkéstünk — s épen ezért indítvány tétetett arra nézve is, hogy ha már a tanítóknak segélyt nyújt az egyházmegye, a méltányosság tekintetéből nyújtson segélyt 2 csekélyebb fizetésű lelkésznek is a millenniumi ünnepélyek megtekinthetésére, de az nem volt teljesíthető azon egyszerű okból, mert nem telik az egyházmegye pénztárból. S e körülmény

Ha csakugyan hozzá tartozott volna a parusiához az előjel, miért nincs az meg azon a helyen, t. i. Máténál, kinek előadásába tökéletesen beletalálna? A σημειον του υιου του ανθρωπου csak nem valami jel talán, hiszen ez magára a parusiában megjelenő Jézusra vonatkozik, ki akkor lesz jel, illetve csak az által lesz jel, hogy megjelenik, t. i. jele a συντελεια του αιωνος fellépésének? A kérdést, melylyel a tagadó választ is azonnal jelezhetjük, annyival is inkább alkalmazhatjuk úgy, mint az ellenérvek megsemmisítőjét, mert a mit némelyek mondanak, hogy t. i. a két kifejezés φανησεται το σημειον του υιου του ανθρωπου εν ουρανω . . . és a και οψονται τον υιον ερχομενον z. t. l. akkor, ha nem jelekről volna szó, hiábavaló szöszaporítás és ismétlés lenne: nem áll meg, mert a két kifejezés nem identikus, de nem azért, hogy előbb a Krisztusnak valamely jeléről történnék említés és csak azután a Jézus személyéről; hanem az van itt mondva, hogy a Jézus előbb megjelenik a mennyben, aztán pedig eljő az égből, — tehát a két kifejezésben

* A gen. του υιου stb. ugyanis csak appositio lehet. Az ilyen appositio a klasszikus görög prózában ritka, de az új szövegben gyakori. V. ö. Csel. 4, 12. σημειον ιασεως: az a jel, mely a gyógyításban nyilatkozik; Róm. 4, 11. σημειον περιτομης: az a jel, mely a körülmetélésben van.

igen szépen jellemzi a lelkészi kar önzetlen eljárását a tanítói kar iránt, a midőn önmagától vonja meg a segélyt, csak hogy azt a tanítóknak nyujthassa. Vajha kellőképen méltatnák a tanítók a lelkészek ilyen eljárását!

Ezek után több apróbb jelentéktelenebb tárgy elintézése után a gyűlés még a délelőtti órákban véget ért.

Körösvölgyi.

Magam mentségére.

— Válasz Szabó s.-lelkész úrnak. —

Szabó János s.-lelkész a Debr. Prot. Lap 1896. márcz. 28-iki számában „Igazi érték“ czímen néhány reám vonatkozó feketítő pontot idéz a kerületi s egyházmegyei jegyzőkönyvekből azzal a célzattal, hogy engem igazi értékemben állítson e becses lap nagyérdemű olvasó közönsége elé. Igazi nagy szeretet. Ki meri még ezek után is tagadni a köztünk, református papok között, meglevő nagy szeretetet. Azon szeretetet, mely mindeket elfedez.

En mondhatom, ezen pontokat elfedezni igyekeztem és nem is akartam rólok soha nyilvánosan tárgyalni. Hogy miért? lelkésztársaim előtt könnyen érthető lesz, ha megmondom, hogy azért, mert ha itt az igazságot magam mentségére elmondom, olyan dolgokat is említenem kell, mi Szabó János esperesemnek kellemetlenül esik. Ettől pedig nekünk lelkészeknek, a mennyire lehet, óvakodni kell, mert az ilyen dolgokat mi lelkészek rendszeren nagy lelki hánykodással, feleségeink meg sok könnyel, gyermekeink meg sok nélkülözésekkel szokták megfizetni. Azután meg volt bennem egy kis elfedező, eltűró szeretet.

Miután ezen feketítő pontok mégis immár annyira kumulálódtak, hogy elégségesek egy ember erkölcsi megölésére: erkölcsi megélhetésem s tisztességem érdekében kényszerítve vagyok feltárni itt az igazságot, habár kellemetlenül is érintheti itt és amott azt, kit kellemetlenséggel nem szerettem és még most sem akartam érinteni.

Hogy lelkésztársaim közül kiknek és hánynak

fokozás történik. Jelentsük ki azonban, hogy ez helytelen magyarázat; mert abból indul ki, hogy Máténál találjuk meg az eredeti feljegyzést. Mondjuk ki, hogy Mark és Lukács adja Jézus igazi mondását. És mondjuk ki, hogy a Máté megjegyzése csak a tanítványok ama kérdése kontemplálásából származott: τί το σημειον; ámde akkor még helyes értelemre sem jutunk. Ugyanis, a tanítványok felvetett kérdésére nincs adva semmi magyarázat: miben áll hát az a jel? És akkor csak megfordítva kell eljárunk: a megadott, illetve megadott gyanánt vélt feleletre kell keresnünk egy ügyvélt kérdést. Nem, egyáltalában nem Lukács és Márkból kell kiindulni, hanem Mátéből, ki e tárgyban Lukácscsal egy forrást használt, de Lukács egy kissé összezavarta a dolgot. Hogy igenis, Mátéből kell kiindulni és így tehát nem a Holtzmann magyarázatát követni, erre még Mt. 24, 30. κωφονται és Luk. 17, 26. kk. összehasonlítása is jogot ad, mert e kifejezésekből kitűnik, hogy Lukács Mátét körülírta és azt, a mi eredetileg a parusiánál mint előjáték szerepelt, úgy tüntette fel, mint a parusia előtti előjátékot.

Dr. Bartók Jenő.

(Folyt. köv.)

birom szeretetét, azt én nem kutatom. Mindenesetre, Istennek hála, soknak birom. Igyekezem is viszont szeretettel fizetni érte. Az azonban bizonyos, hogy egy lelkes társamnak, az esperesnek szeretetét nem birom. Bizalmával és szeretetével ő nem engem, mint ez egyház lelkesét, sőt még nem is az én igen tisztelt és szeretett főgondnokomat — ki pedig immár 34 éve vezeti ez egyház ügyeit, ajándékoz meg; hanem egy más férfit, ki templomban 15 évi ittléte alatt csak egyszer volt, úrvacsorával meg soha nem élt. Ezenkívül egyháztanácsom kupaktanácsnak nevezi. Egyházunk számára már évek során át nemcsak hogy semmit nem ad, de egyházunk némi kis javait is gyümölcsadás nélkül használja. Sőt megtörtént az is, hogy mikor templomot építettünk, így imádkozott: „A szél hordaná el annak minden követ.” Sőt tett is e tekintetben; azt tette, hogy a Böthy Imre, jelenleg szegedi lakos által tervezett templomépítésünk javára rendezendő multság megtartását — mi úgy 400—500 frtot szokott jövedelmezni — befolyásával meggyőztette. Ezenkívül meg, midőn ugyanez alkalommal a casinótársulat 30 frt bérét szavazott meg — a termék ingyen átengedése által — ő ezen bérének visszavételét a casinótársulatnál újra eszközölte.

És ez a férfi Szabó esperes úr bizalmával dicsekedik és pedig annyira, hogy midőn Torontál-Erzsébet bírása és jegyzője, kik egyszersmind a katolikus és evangélikus egyházak főgondnokai is voltak, bevádoltak engem a földmivelésügyi miniszteriumnál a czéltől, hogy egyházunknak Tisza Kálmán által lelkesíti javadalmaszul adott 10 hold földjét elvegyék a saját egyházaik számára, hát ezen ügy vizsgálására esperes úr ezen férfit küldötte ki.

Ő itt megjelenvén, kihallgatta az ág. ev. lelkeszt, evang. és katolikus tanítókat, evang. és katolikus főgondnokot, csak református embert nem. A vallomásokat velem itt N.-Becskeken közölte s hibámul említé, hogy nem confirmáltam. „Igaz, — mondám — de a 7 iskolás között még egy sincs 12 éves, 12 éven alul pedig a törvény nem enged confirmáltatni.” „Oh! az nem áll, — mondá ő — engem is 10 éves koromban confirmáltak.”

Ezzel a jegyzőkönyv felment esperes úrhoz és ez a vizsgáló férfi terjeszté elő az egyházmegyei közgyűlésen is 1893-ban, mikor én nem voltam jelen. És ezen jelentés folytán rovatam én meg hanyagsággal s 50 frt missiói illeték megvonásával az egyházmegyei közgyűlés által. A mint ezen határozatról értesültem, azonnal felkerestem Torontál-Erzsébeten lakó híveimet, kik kiállítottak mindnyájan sajátkezűleg aláírva egy „Nyilatkozat”-ot, mely szerint ők, egy kivétellel, semmi ott lévő vizsgálatról nem tudnak, s gyermekeiket azért nem confirmáltam, mert még nem arravalók. Ezen „Nyilatkozat”-ot én felküldtem püspök úrnak, ki visszaküldé hozzám azzal, hogy csak küldjem ezt el Szabó János esperes úrnak, ő majd megigazítja e dolgot. Ezen megigazítás azonban mai napig nem történt meg s így Szabó János s.-lelkész joggal hozza fel ellenem feketítő pontul e jegyzőkönyvet; de ennek elbeszélése után azonban, azt hiszem, felment engem itt az inkorrekttség vádja alól. És pedig annyival inkább, ha megmondom, hogy én ezen 7 iskolás gyermekeket 1895. szeptember havában már confirmáltam és pedig úgy, hogy egy héten át náluk lakva, naponta három órán át tanítottam őket — az Isten útaira és igazságaira.

Második inkorrekt eljárásomul hozza fel Szabó s.-lelkész úr, hogy én buzgóságomat az egyház érdekei ellen is érvényesítem, mert képes lettem volna az egyház

50 hold földjét 245 frtért eladni holdját, a mi megér 350 frtot.

Hát ennek is elmondom történetét. 1889-ik évben vagyunk s templomunk fedél alatt van s tovább nem tudjuk építeni. Ekkor gondoltam én főgondnokommal, hogy miután a n.-becskereki kincstári földekből most adtak el magyaroknak 10.000 holdat 180 frtjával, hátha mi is kaphatnánk vagy 50 holdat, mit nyereséggel tovább adva, templomépítési pénztárunkat nevelhetnénk. És ezen gondolatot azonnal tett követte, és gyorsan jött a válasz a minsztertől, hogy 180 frtért nem, de 225 frtjával kapunk holdját. Ezt az én egyháztanácsom nem akarta megvenni, mert nem volt bizonyos, eladhatja-e annyiért. Én akkor kijelentém, hogy hasznot garantirozott, és megvettük.

1890. tavaszán eljött hozzánk Szabó esperes úr s kérdezte, mivel fogunk tovább építkezni? Mi a többek között kimutattuk ezen vett földjogot is, miből 1000 frt hasznot remélünk. S ezt esperes úr be is jelenté az őszi közgyűlésen, melynek erre vonatkozó határozata így szól „mindezeket megnyugvással veszi tudomásul az egyházmegye” (l. 1890. 25. §.). Egyháztanácsunk ez alatt megbízta az elnökséget, hogy 1000 frt haszonnal adja el a földjogot, mit ez meg is tett s 1890. okt. 20-án már jelenté, hogy eladta s a gyűlés örömmel vette tudomásul s az így nyert összeg a templom építésnél fölhasználtatott.

Erről most csak ennyit. De ebből is világos 1-ör, hogy ez nem volt egyházi föld, hanem csak föld adás-vevés.

2-ör. Mikor én ezt az én egyháztanácsommal mondhatni, egyházam összes adófizető tagjaival megcsináltam, akkor nem cselekedtem az egyház érdeke ellen, mert 1000 frt ezen adás-vétel folytán én betettem az egyház pénztárába. Mely üzlet, ha én a sarkamra nem állok, hát nem jó létre, de vele együtt nem jó be az 1000 frt sem. A 350 frtra becsülése azonban e földeknek, azt hiszem, túlmagos, mert egy ide való szerb minden építkezésekkel s talajjavítással 250 frtra becsülte a minap holdját.

3-ör. Erről a föld adás-vevésről az egyházmegyei hatóságnak nemcsak hogy tudomása volt, de azt elvben helyeselte is, pedig tulajdonképen ehhez semmi közének nem is kellett volna lenni, mert ez nem volt vagyonszerzési ügy, a mi egyházi törvényeink értelmében az egyházi hatóságnak bejelentendő, hanem egyszerűen 1000 frt haszonvevés.

Szabó esperes úr azonban ezen egyházmegyei gyűlésre tett jelentését 1893-ik évben már elfelejté, mert ekkor már e tárgyban hozzá intézett interpellációra kijelenté, hogy neki erről az adás-vevésről tudomása nincs. (l. 1893. jkönyv 96. pont.)

Igy hozatott e dolog újra meg újra a zöld asztalra s illettem e dologért is itt és ott váddal; de nem bánom, mert ezen dolog tevése által egyházamat 1000 frthoz segítém, ezáltal meg templomhoz.

Világosság kedvéért azonban megjegyzem, hogy a primet — habár titkon is, itt is ama bizalmas nagybecskereki énekel.

Egy harmadik feketítő pont a püspöki jelentésben rólam mondottak. (Az egyházmegyei jkönyvben rólam mondottakra nem teszek megjegyzést, miután ezen jegyzőkönyvek kinyomatva s nekem kézbesítve mind e mai napig nincsenek.)

Erre ugyan azt mondhatnám, hogy a kinek nem inge, ne vegye magára. De hát ingem, mert a „Keresztyén” című lapom szösz szerint is meg van jegyezve.

Ez azonban nem áldott jó lelkű püspökünknek a tette, de Szabó esperes úré, mivel én a hitudomány terén elvi ellentétben vagyok. Ő egy lelkészi egyesületi gyűlésen megtagadta nyilvánosan egyházunknak két legvitalisabb az *ujjászületésről* s a *bizonyosságról* szóló tanát. Én pedig mint helvéthitvallású ember ezeket is vallom és tanítom. Nagyon természetes tehát, hogy e tekintetben ő az én tanításomnak dicsérője nem lehet. De itt én állok az erdő felől, mert én egyházam hitelveit vallom és tanítom. Én meg is mondtam Szabó esperes úrnak is, ki a legközelebbi lelkész egyesületi közgyűlésen csaknem Szabó s. lelkész úr szavaival biztatott az egyházból való kilépésre, hogy igenis mikor csak egy pontban is el fogok térni a helvét hitvallástól, akkor leteszem a palástot. Azt hiszem ezt korrekt eljárásnak találja Szabó s.-lelkész úr is.

A mi az egyházi törvények elleni cselekedetemet illeti, ez alap nélküli mese. Valamint az is, hogy én evangélikusokat küldöttem ki. Ugyan miből? Kit? Hogy Hevessy s mások elmentek biblia-árusoknak gyülekezetből az angolok, scotok szolgálatában s én őket biztatgattam a jót cselekvésre, ez még nem evangélikus kiküldés. Különben is mint tudom, maga Hevessy egy püspök úrhoz küldött levélben elmondja, hogy ő érette engem nem kell gyaláznia.

Ime tiszteletes uram, ilyen dolgokért vádol ön engem. Vádol hanyagsággal, egyházam érdeke ellen való cselekvéssel és egyházam hitelvei iránt való hűtlenséggel. Mindezekből pedig látja, egy szó sem igaz, de az igaz, hogy a jegyzőkönyvi papir ist geduldig. És most végzem. Egy nő, kit ezen ráfogások is közlől érintenek, azt izeni önnek, „ne tegyen semmit, és boldog lesz. Sem irigyei, sem ellenei nem lesznek, s lesz nagy lelki nyugodalma. Én pedig csak azt izenem, hogy igyekezzék dolgozni, küzdeni, még ha rágalmazzák, s bántalmazzák s alaptalan váddal illetik is ezért, mert sub pondere crescit palma.

Testvéri szeretettel
N.-Beeskerek, 1896. április 1.

Szalay József,
n.-beeskereki lelkész

Nem szívesen adunk és adunk már előbb is helyet az ilyen, többé-kevésbé személyes vonatkozású s ennél fogva egyesekre nézve esetleg kellemetlen vitatkozásoknak. Ez esetben azonban nem térhettünk ki a közlés kényeszsége elől. Kötelességünk ké tette azt egy régóta vajudó kérdés tisztázása, a mely kérdés néhány év óta háborítja az egyházmegye nyugalmát és káros visszahatást gyakorolhat az illető egyházközség fejlődésére is.

Köztudomású dolog, hogy nt. Szalay lelkész úr legalább is a gyakorlati lelkészet terén, a lelkészi feladatok, a belmissió, cura pastoralis kérdéseiben sok tekintetben ellentétbe helyezte magát nemcsak egyházmegyéje és az egyházkerület, tehát a hivatalos egyház, hanem mondhatni az egész ev. ref. lelkészi kar tulnyomó nagy többségének felfogásával. Ez ellentétnek több ízben e lapban is nyíltan kifejezést adott, *követendő példa gyanánt* állítván fel saját lelkészi működését a nagy többségével szemben. Erre kétségkívül joga van, sőt lehet többé vagy kevésbé igazsága; e felett lehet, sőt kívánatos vitatkozni.

Abból azonban, ha valaki önmagára nézve ilyen ekszponált helyzetet teremt, magát és tevékenységét úgy szólván közmegejtetés tárgyává teszi, a nyilvános bírálatot mintegy provokálja: önkényt következik, hogy az ilyen embernek minden kifogáson vagy csak gyanú-

sításon is felül kell állania, legalább abban a tevékenységi körben, a melyet példaadásul kíván mások elébe állítani.

Teljességgel nem akarunk a fenforgó vitás kérdések és vádak mérlegelésébe bocsátkozni, annyival kevésbé, mert az ügy hivatalos elintézés alatt áll s bizonyára megnyugtatólag fog minden tekintetben megoldatni.

A kezünkél lévő adatok alapján azonban arra a meggyőződésre jutottunk, hogy a n.-beeskereki egyh. tanács a földbirtok vásárlása és elidegenítése körül csakugyan nem az E. T. 18. §. c) pontja értelmében járt el, midőn az egyházközségi közgyűlés nélkül intézkedett; hogy, továbbá, az egyházmegye e tekintetben szintén helytelenítette az eljárást s az egyházat törvényszerű eljárásra utasította, a n.-beeskereki egyház pedig az egyházmegye rendelkezéseit nem teljesítette (b.-bánáti egyhm. közgyűlés 1893. Gyoma. 96. jk. sz., 1894. Szeged. közgyűlés 17. jk. sz. és 1895. H.-M.-Vásárhely augusztusi jk. sz.). Lehet igaza ez ügyben a beeskereki egyháznak, bár az előttünk fekvő tényállás minket az ellenkezőről győz meg; — ennek az igazának érvényesítését a törvény rendes útján, t. i. a felettes egyházkerületi hatósághoz való felebbezés által, meg is kísérheti. De a mikor az orvoslásnak ezt a módját az egyházmegye sérelmesnek vélt határozatával szemben elmulasztotta alkalmazni: arra nem tekintheti magát jogsítottnak, hogy az egyházmegyének ellenszegüljön s az engedetlenség útját választva esetleges sérelmeinek orvoslása végett.

Nézetünk szerint itt van a bajok főforrása; mert ha valaki a fennálló szabályok mellőzése miatt a felsőbb hatósággal összeütközésbe jön, nagyon természetes, hogy kellemetlenségeknek teszi ki magát, a nélkül, hogy azokat a kellemetlenségeket a hatóságot képviselő *személy vagy személyek egyéni ellenszenvének* vagy roszindulatának tulajdoníthatná. Szabó esperes úr irányában ezt a feltevést annyival kevésbé vagyunk hajlandók megengedni, mert annak személyes tapasztalataink is ellentmondanak.

Szalay úr ismert lelkészi buzgalomának értékét és őszinteségét nem akarjuk kétségbe vonni. De épen azért kívánatosnak tartjuk, hogy merev magatartása által ne adjon alkalmat oly gyanu táplálására, mintha a legnagyobb méltánylást igénylő lelkészi buzgalommal és kegyességgel a törvénybe és az egyház érdekeibe ütköző eljárásokat össze tudná egyeztetni.

Szerkesztő.

IRODALOM.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület névkönyve az 1896-ik évre. Harminczkilenczedik évfolyam. Szerkesztette Molnár Lőrincz püspöki titkár. Kolozsvárt. Ára 1 frt 5 kr. Nagy gonddal készült munka ez is, mint az előző évié, melyeknek értékét különösen fokozza az, hogy a hivatalos részen kívül történelmi részt is tartalmaz, a melyben az egyes egyházmegyék egyházközségeinek története közöltetik, úgy, hogy idővel ez évkönyvek az összes erdélyrészi ref. egyházközségek részletes történetének gazdag tárházát fogják képezni. Hogy milyen nagy jelentőségű eredmény leend ez, azt magyarázni fölösleges. A f. évi névkönyv a marosi egyházmegye 6 egyházának és egy leányegyháznak történetét tartalmazza 54 lapon. A hivatalos részben a kerületi, egyházmegyei hatóságok s a 19 egyházmegye (a 19-ik a romániai missiói egyházmegye) egyházközségei, a püspöki vizsgálat alatt álló 9 egyházközség és a

tanintézetek személyzete és létszáma foglaltatik. Minden lelkésznel és tanítónál a születési év és hivatali évek száma s egyéb szokásos adatokon kívül még a költségvetés főösszegei és megjegyzésül történeti adatok is közölve vannak. Egyszóval ez a könyv olyan *erdélyi speciálitás*, a melyet nem ártaña többé-kevésbé általánosítani.

Hasonló elismeréssel kell megemlékeznünk ugyan-csak az erdélyi ref. egyházkerület *fő-, közép- és elemi iskoláinak állapotrajzáról*, melyet hazánk ezerszázados fennállásának emlékére az Igazgató tanács megbízásából *Parádi Kálmán* tanár és tanügyi előadó készítette, és a mely *Szász Domokos* püspöknek van ajánlva. Kiváló gonddal és szakértelemmel készült, nagy oktáv alakban több, mint harmadfél-száz oldalra terjedő nagy munka ez, a mely valóban méltó az alkalomhoz és a kerülethez. Dicséri ez a tanügyi kormányzás rendszerét, a melyet egység, öntudatosság és szakszerűség jellemez. A Kolozsvári ev. ref. theol. fakultás és a többi (7) kollégiumok történetét s mai állapotának leírását találjuk e munkálatban, mindenütt az illető tanintézet épületének képét is. Az utóbbi fejezetek összesített leírását tartalmazzák a kormányzás, felügyelet, tanrendszer tanulók tevékenysége, vagyoni ügyek múlt és jelen állásának. Végül a népiskolák állapota van feltüntetve. A kötet végén levő ügyes grafikai táblázat a 7 gymrázium létszámának ingadozásait mutatja az utóbbi 20 év alatt. A munka teljesen hű képet nyújt az erdélyrészi ref. tanügy állásáról. 5 koronaért kapható.

A *Lampel-czég* két kiváló hazafias irodalmi vállalatából egymásután gyorsan jelennek meg a folytatólagos füzetek. Így *„az 1848/49-iki magyar Szabadságharcz Története”* cz. nagy illusztrált munkából most jelent meg az 56-ik füzet, melyben *Gracza György* a szerző, *Bemnek Nagy-Szeben* körül folytatott harczait írja le élénken, számos eddig ismeretlen új adat fölhasználásával. A füzet képei nevezetesen: *Kossuth atyjának síremléke*. Részlet a *branyiszközi csatából*. Az *orsovai korona kápolna*. *Kossuth Lajos arczképei*. *Gál Dániel*. *Háromszék kormánybiztosa*. *Budavár ostromának haditerképe*, egytől egyig figyelemre méltók és szép kivitelűek.

A másik mű a *Szalay—Baróti-féle „Magyar Nemzet Története”*, melyből már a 35. füzet is napvilágot látott, úgy hogy legközelebb a második kötet is teljes leendő. Itt olvashatjuk a *mohácsi gyászos vész megindító leírását* s a köz- és műveltségi állapotok korszerű jellemzését, a vegyes házból származott királyok alatt. A füzet illusztrációi élénken szemléltetők, sikerült rajzok és lenyomatok. A már többször méltán ajánlott két millenáris műve újból felhívjuk a közfigyelmet.

Régiségek.

A mezőtúri ev. ref. egyház levéltárából.

Másolat a mezőtúri ev. ref. egyház levéltárában Főkönyv 7. sorszám alatt őrzött eredetiről.

Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis campi vigiliarum Praefectus et unius Regiminis Cathractorum Colonellus Donatus Heister liber Baro de hejsterseerimb.

Quandoquidem Parochiales Domus Scholaeque in Tractu Debrecziensi et Turiensi existentes, una cum suis Incolis, et appertinentiis in singularem suae Majestatis sacratissimae protectionem susceptae essent, Idcirco

omnibus et singulis cujuscunque dignitatis, gradus aut praeeminentiae Caesareae Militiae sub meo jussu constitutae Pedestris seu Equestris Ordinis Officialibus, aut gregariis Germanis, Hungaris, et Croatis serio intimatur, praetactas Domos et Scholas Ecclesiasticorum assignatorum Professorum ac Cantorum Ecclesiae praefatae Debreczinensis, et Tractuum una cum suis habitatoribus et contingentibus, nec non Praedicantibus vacantibus non tantum ab omni Militari agravatione, noturnis proprio motu minimo Quartisationibus condensationibus pecuniarum extorsionibus, majorum vel minimorum pecorum expulsionibus, omnibus demum exactionibus sub quocunque titulo aut praetextu fieri posset, totaliter liberas rendere: Imo et vigore hujus Salvaguardiae tueri et protegere velle. Prout nunc suae Majestatis Sacratissimae, Clementissimae voluntas et intentio hoc in jussu adimpletur, ita et praetacta sub meo jussu existens Militia, hoc meum mandatum observare et abinevitabili ac exemplari poena sibi praecavendum sciet.

Datae Debreczini 7. Novembr. An: 1689.

(L. S.) Donatus Hejster.

Kivül: *Papia Protectionalium Excellentissimi Generalis, Donati Hejster.*

Sunt datae ad manus nostras dje 25. Aprilis A. 1687.

Magyarul:

Hejsterseerimbi báró Hejster Donatus Ő császári és királyi Felségének tábornoka és a vértések egyik ezredének parancsnoka.

Mint hogy a debreczeni és túri tractusokban levő parochialis házak és iskolák lakóikkal és hozzátartozóikkal együtt Ő Felségének kegyes oltalmába fogadtattak: annál fogva a parancsnokságom alatt álló császári katonaság gyalogos vagy lovas tisztjeinek, bármely méltóságban, rangban vagy magas állásban legyenek is, továbbá a német, magyar és horvát közkatonáknak összesen és egyenként komolyan tudokra adatik, hogy az előbb említett debreczeni egyháznak és tractusoknak a megjelölt egyházi professzorok és kántorok által használt fent érintett házait és iskoláit azok lakóival és hozzátartozóikkal, nem különben foglalatoskodó igehirdetőivel együtt nemcsak minden katonai megterhelhetés, a legcsekélyebb önkényű éjjeli beszállások, megszállások, pénz-zsarolások, nagyobb vagy legkisebb barmaik elhajtása, végre minden megadóztatás alól — bármilyen cím vagy ürügy alatt történhetnék is az — teljesen felmentsék: sőt inkább ezen óltalom-levelem értelmében is óltalmazzák és védelmezzék. A mint most Ő legkegyelmesebb Felségének akarata és szándéka ezen parancsomban teljesítetik, úgy a parancsnokságom alatt álló fent említett katonaság is ezen rendeletemet megtartani és az elkerülhetetlen s példás büntetéstől óvakodni kötelességének ismerje.

Kelt Debreczenben, November 7. 1686.

(P. H.) Hejster Donatus.

Kivül: Hejster Donatus generalis Ő kegyelmessége oltalomlevelének mása.

Kezeinkhez jutott 1687. April 25.

Másolat a mezőtúri ev. ref. egyház levéltárában Főkönyv 8. sorszám alatt őrzött eredetiről.

Nos Carolus Dei Gratia Lotharingae etc. Dux aurei velleris eques Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Locum tenens Generis Campi Mareschallus et Colonellus, vigore Praesentium notum facimus: quot Parochiales Domus Scholaeque in tractu Debreczeniensi et Turiensi existentes una cum suis Incolis et appertinentiis in Sin-

gularem Suae sacrae Caesariae Regiaeque Majestatis protectionem et tutelam susceptae fuerint. hinc omnibus et singulis cujuscunque gradus, conditionis aut praeeminentiae sunt tam equestris, quam Pedestris millitiae ordinis Constitutis officialibus nostro imperio, et directioni subditis serio demandatur: quatenus praetactus domos, et Scholas cum suis incolis earumque appertinentiis nullis violentiis, exactionibus extorsionibus concursionibus spoliis, depraedationibus molestare, aggravare turbare et impetere praesumant, imo vigore harum illos tueri et protegere juvent. Exequ. in hoc seri. nostr. mandat. Signatum in Castris apud Derecske 3 Octobris 1687.

Carolus Dux Lotharingus (L. S.)

Kivül: Paria protectionalium Serenissimi Principis Lotharingi. ^{2/2}

Magyarul:

Mi Károly, Isten kegyelméből Lotharingia stb. hercege, az arany gyapjas rend lovagja, Ó császári és királyi Felségének helytartója, tábornagy, jelen levelünk erejénél fogva tudatjuk, hogy a debreczeni és túri tractusban levő parochialis házak és iskolák lakosaikkal együtt Ó császári és királyi Felségének kegyelmes őltalmába és védelmébe fogadtattak; ezért is a vezérletünk és parancsnokságunk alá adott úgy lovas mint gyalog katonaság tisztjeinek és katonáinak, bármily rangban, állapotban vagy magas állásban vannak is, komolyan meghagyatik: hogy a fent említett házakat és iskolákat azok lakosaival és a hozzájuk tartozókkal együtt bármiféle erőszakoskodással, megadóztatással, zsarolással, megrohánásokkal, fosztogatásokkal, zsákmányolásokkal terhelni, gyötörni, zaklatni és megrohanni meg ne kísérsék, sőt inkább ezen levelünk értelmében azokat védelmezni és oltalmazni segítsenek.

Kelt a Derecske melletti táborban, 1687. Október 3. Károly Lotharingi herceg (P. H.)

Kivül: A fenséges Lotharingi herceg őltalom-levelének mása. ^{2/2}

Ford.: *Faragó Bálint.*

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

21. Az asztélyi ev. ref. egyházra vonatkozó adatok.

A polgári község keletkezéséről a 15-ik századig csekély vagy épen semmi bizonyost nem tudhatni. Az egyház-község 1708-ig Suránynak volt filiája. 1729-ben lett nyilvánosan anya ecclesiává proclamálva. Első papja volt Kegyes. 2-ik Botházi, 3-ik Gulácsy. Első matrikulája a Botházi idejéből datálódik.

1763-ban roskadozó fatemplomát a vármegye engedélyével megújította, majd 1831—33-ban új kőtemplomot épített, melynek területét az akkori beregszászi róm. kath. plebánus egy magával hozott „klofter“-rel saját kezüleg mérte ki s midőn az így kimért templomterületet a consistorium tagjai szűknek találták, csak nagy rimánkodásra engedett még egy feiőlet; ez a templom ma is áll, mely aztán néhány rövid év múlva megnagyobbított. A templom helyét a Terényi-család adta. Lelkészi lakhelyét Rhédey Ferencztől még 1797-ben cserélte. Rosszul levén eleinte díjazva, a predikálást, éneklést és a gyermekek tanítását, sőt állítólag a harangozást is a lelkész maga teljesítette.

A lelkészlak 1796-ban épült s e ma is fennálló faház 222 váltó forintba került, mely a ma még forga-

lomban levő osztrákérték szerint 88 frt 80 krt., korona értékben pedig 177 koronát s 60 fillért tesz. Ezen háznak első lakója Lőrinczy Mihály lelkész volt. Maig is fennálló fatornya 1803-ban épült s benne sokáig csak egy harangocska volt, újabban azonban mozgalom indult meg kő-torony építése iránt; sőt tervbe van véve a templomnak is a helység legszebb pontján levő régi temető helyiségre való áttétele.

Izraelita és róm. kath. lakosok elenyésző csekély számban vannak. Református családok: File, Olasz, Szabó, Somi, Fazekas, Csok, Szerenyi és Pál nevűek, egyéb család-nevek csak egyesével fordulnak elő.

1865-ig csaknem kizárólag lelkész-tanítóság volt. Első tanítója (1865-től) ifj. Balajthy István volt, attól fogva állandósított tanítóság. 1880. évben a templom szomszédságában egy belsőséget szerzett az egyház s arra a kornak megfelelő iskola és tanítói lakot építtetett, mely melléképületekkel is rendesen el van látva. Jelenlegi lelkésze id. Balajthy István, ki 35 év óta hirdeti az ígét a mintegy ötödfélszáz lelekből álló híveknek, mely idő óta egy rendesen fizetett harangozó húzza a reszkető fatoronyban a tiszta széphangzású két harangot s a pártiarchális vallásosságú nép seregéstől tódul az egyszerű kis templomba.

E gyülekezettről bátran elmondhatjuk, — a mi napjainkban ritkaság számba megy, — hogy vallásos, erkölcsiében és szokásaiban romlatlan, tiszta és igazán magyaros, egyházát nagy áldozatokkal tartja fenn, ugyanis egy egész gazda fizet a papjának 4 kereszt búzát, egy szekér szénát, 1 frt 20 kr. fapénzt és szánt három napot, arat egy napot s a mit arat azt be is hordja, ezeken felül a tanítónak (öt negyedrészes vékával) egy véka búzát, 60 kr. fapénzt s minden tanköteles gyermektől egy véka zabot, 40 krt. és egy „caniculláris csirkét.“ Egyházi épületeit pedig a külső földbirtokosoktól évenként vállalni szokott munkákból tartja fenn. Bizony ez a jóra való maroknyi nép megérdemli, hogy az egyetemes ref. egyház és az állam önfenntartási nehéz küzdelmeiben segítségére lenne!

„Lehőczki Beregmegye monographiájának részbeni felhasználásával.

Balajthy István,

oroszvégi áll. isk. igazgató.*

KÜLÖNFÉLÉK.

— Főt. Kiss Áron püspök urat f. ápril hó 16-án, Áron napján a tisztelőknak egész serege vette körül, elhalmozva őt a tisztelet és szeretet őszinte nyilvánításával. Legkiemelkedőbb mozzanata az üdvözléseknek az volt, mikor a főiskola tanárkara, ez a nagyra növekedett tekintélyes testület jelent meg az agg főpásztor, mint főkormányzó és felügyelő előtt teljes számmal, és *Sass Béla* akad. igazgató a nála már megszokott ékes szavakkal kifejezte a tanári kar törhetlen ragaszkodását, tiszteletét és szeretetét az ünnepelt iránt, a ki viszont a legmelegebb szeretetéről és vonzalmáról biztosítá a tanárokat egyenként és összesen. A Gondviselés kegyelmét kérjük e helyen is püspökünkre és szeretett családjára!

* Édes atyja, a betegsége által gátolt id. Balajthy István asztélyi ev. ref. lelkész úr helyett. Szerkesztő.

— **Lelkészi beiktatás.** A debreczeni ev. ref. egyház szép ünnepet ült f. hó 12-én, midőn új lelkesze, *Mitrovics Gyula* tartotta meg a nagytemplomban beköszönő egyházi beszédjét. Az ünnepélyes istenítészelet igen nagy és fényes közönség jelenlétében folyt le, a mikor a helybeli lelkeszi kar összes tagjain kívül vidékről is több lelkesz jelent meg *Mitrovics* volt tanítványai és tisztelői közül. Az egyházi beszéd alapjául a Rómabeliekhez írott levél I. r. 15, 16. és 17. versei vettek: „Kész vagyok nektek is, a kik Rómában vagytok, az evangéliomot predikálni, stb.” A jeles tudós és szónok nagyszabású beszéde mély hatást tett a közönségre s mindenkit meggyőzhetett arról, hogy *Mitrovics*ban egy kiváló és nagyra-hivatott erőt nyert Debreczen ref. lelkeszi kara. Isteni tisztelet után a presbiterium tartott alkalmi gyűlést, a hol az új lelkeszt főt. *Kiss Áron* püspök úr, majd *Simonffy* főgondnok üdvözölték. *K. Tóth* Kálmán indítványára pedig a beköszönő beszéd kinyomatását határozták el. *Mitrovics* meghatottan mondott köszönetet a presbiterium bizalmáért s ígérte, hogy azt kiérdemelni leendő legfőbb törekvése. Délben fényes bankett volt a *Bika* dísztermében, a hol a város értelmisége és előkelő polgársága nagy számmal vett részt. Főt. *Kiss Áron* püspök ő felségeikért emelt poharat. Az ünnepelt új lelkeszt pedig *Némethy* Lajos a lelkeszi kar, dr. *Wolafka* r. kath. cz. püspök a r. kath. egyház, *Somogyi* Pál a presbiterium, *Simonffy* polgármester a város, *Sass* Béla ak. igazgató a főisk. tanárkar, *Szabó* Lajos lelkesz a felső-szabolcsi lelkeszi kar, *Dávid* Mihály tanító a tanártestület nevében köszöntötték fel. Poharat emeltek ezenkívül Dr. *Óreg* János *Wolafka*ért, *Dicsőfi* *Mitrovics*ért, *Jóó* István a r. kath. egyháztanácsért és *Wolafka*ért, *Wolafka* *Kiss Áron* püspökért és *Rásó* alispánért, *Kun* Béla pataki jogtanár *Mitrovics* választóiért. Zavartalan békesség, és Isten áldása kísérje a kitünő új lelkesz működését!

— **Az egyetemes tanügyi bizottságnak** f. hó 19. és 20. napjain Budapesten tartandó ülésére utaztak el f. hó 17-ikén *Tóth* Sámuel, *Jóó* István és *Kiss* Albert bizottsági tagok. — Pár nap múlva főt. *Kiss Áron* püspök, gróf *Dégenfeld* József a konvent üléseire szintén Budapestre utaznak.

— **A lelkeszek pótdómentessége.** Figyelemreméltó határozatot hozott legközelebb a belügyminiszter. Egyik vármegye közigazgatási bizottsága határozatának megváltoztatásával s a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel egyetértőleg kijelentette, hogy az oly lelkesz, ki lelkeszi javadalmazásként ingatlanokat élvez, eme javadalma után nem terhelhető meg községi pótdóval. A közigazgatási bizottság határozatának az az indoka, hogy a pótdó nem az ingatlan jövedelme, hanem állami adója után rovatott ki, jogilag nem állhat meg, mert a községi pótdó az államadó arányában ugyan, de nem ez után, vagyis nem a kincstár terhére róható ki s mindenesetre a jövedelmet, illetőleg közvetve az adómentességet élvező lelkeszt terhelné.

— **Kormányképviselők az érettségi vizsgálatokon.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kerületbeli főgymnasiumokban tartandó érettségi vizsgálatokhoz kormányképviselőül a következő tanfériákat küldte ki: a debreczeni főgymnasiumhoz *Farkas* József budapesti theol. tanárt, a máramarosszigeti és hódmezővásárhelyi főgymnasiumokhoz *Szöts* *Farkas* budapesti theol. tanárt a szatmári főgymnasiumhoz *György* *Endrét*, a m. tud. akadémia tagját, a kisújszállási főgymnasiumhoz *Kenessey* *Bélat*, kolozsvári theol. igazgatót, a mezőtúri főgymnasiumhoz dr. *Csiky* *Kálmán* műegyetemi tanárt.

— **A békési ev. ref. presbiterium** a békés-bánati egyházmegyének felosztását, illetőleg a Békésmegyében lévő egyházaknak önálló egyházmegyévé alakítását célzó indítványt *Szegeji* *Károly* és *Kecskeméti* *Ferencz* lelkeszek javaslatára — elfogadta. E határozat kinyomatott s úgy az esperesi hivatalhoz, mint az érdekelt egyházakhoz megküldetett.

— **A Reformátusok Lapjának** szerkesztője *Biky* *Károly* szerkesztőtársa, *F. Varga* *Lajos* nevében is kinyilatkoztatta e lap április 11-iki 15. számában, hogy a lap szerkesztésétől nagy elfoglaltságuk miatt visszalépnek. A lap további sorsa felett a szatmári irodalmi kör legközelebbi közgyűlése fog határozni.

— **143.396,230 biblia.** Az angol bibliaterjesztő társaság legutóbbi kimutatása érdekes adatokat tartalmaz. Eddig 143.396,230 bibliát osztott szét a társaság az egész világon. Az ó- és újtestamentumot 300 különböző nyelvre fordította le. II. Menelik király is pártfogásában részesítette a társaságot a dervisek ellen s a biblia Abessziniában is nagyon el van már terjedve.

— **Szives tudomásul.** A múlt év őszén több egyházi lap előfizetési felhívást jelzett f. évi márczius hóban megjelenő egy főtet egyházi beszédeimre, melyre csak is kötelező előjegyzést fogadtam el. Miután e becses lapok olvasói közül is magukat többen előjegyeztették, mindazon nt. lelkesz uraknak tisztelettel jelentem, hogy azon beszédek csak ez év őszén fognak megjelenni. Egyszersmind jelentem, hogy „Gyász- és Sirbeszédék” című 57 halotti beszédet tartalmazó munkám mindkét kötetét *Kókai* *Lajos* könyvkereskedésében Budapesten és nálam *Mohács*on 1 forintjával kapható, de én segéd- és III—IV. osztályú egyházak lelkeszeinek 80 kr-ával adom. *Mohács*, 1896. apr. 15-én. *Csáki* *István*, reform. h. lelkesz.

— **Nyilatkozat.** Tiszteletes *Harsányi* *Sándor* clevelandi ref. lelkesz e lap ápril 4-iki számában megemlékezik egyebek között a „Keresztény”-nek is amerikai hitsorsosaink között való destructív hatásáról és eredményéről. Miután azonban tudtommal s intézkedésemmel, mire pedig egyedül vagyok jogosult mint kiadó, „Keresztény” lapom Amerikába nem jár, így az erre vonatkozó megjegyzés tévedésen alapuló supponálás. Itt Becskereken egyébként a „Keresztény” olvasói s esti összejövetelre járók a legszorgalmasabb templomlátogatók. *Szalay* *J.*, lelkesz.

Szerkesztői üzenetek.

Sz. Z. M. Sz. — F. V. L. M. — s. A beküldött egyházmegyei tudósításokat nagyon köszönöm s egyuttal szives elnézésüket kérem azért, hogy e számba azokat, a mint magam is szerettem volna, már semmiképen sem illeszthettem be, minthogy a kéziratokat csak pénteken kaptam meg — **Felkérem** azon t. munkatársainkat, a kik lapunk számára eddig is szivesek voltak az egyházmegyei közgyűléseiről tudósításokat küldeni, hogy a köz érdekeben ezt most se tagadják meg tőlük. — **F. Gy. K. — ó.** Az ígért cikklet 1—2 hét alatt szeretnők megnyerni. S. urnak köszönöm legutóbbi tartalmas cikkletét.

TARTALOM-JEGYZÉK: Millenniumi egyházi beszéd. *Tabajdi* *Lajos*. — **Tárca:** Jézus gondolatai az Isten országa jövőjéről. *Dr. Bartók* *Jenő*. — **Tanügy:** Vegyes tanügyi hírek. r. v. — **Közéletünk:** A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése. *Körözsvölgyi*. — **Magam** mentiségére. *Szalay* *József*. — **Irodalom.** — **Régiségek:** A mezőtúri ev. ref. egyház levéltárából. *Faragó* *Bálint*. — **Adatok** a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez: 21. Az asztélyi ev. ref. egyházra vonatkozó adatok. *Balajthy* *István*. — **Kulönfélék.** — Szerkesztői üzenetek.

Felölös szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.